MÚLTIDÉZÉS ZONGORASZÓVAL

az AMEGA beszélgetőpartnere: Dr. Teleki Balázs

a Vaszary Kolos Kórház ortopéd főorvosa
poliglott világutazó, aki naponta zongorázik

Teleki Balázs főorvos úrral ültünk le beszélgetni. Arra gondoltam, hogy ezúttal a szüleid kapcsán szeretnék emléket állítani elődeinknek, a régi tüdőgyógyászoknak, hiszen édesanyád és édesapád is pulmonológus volt. Ezért – mielőtt a bemutatkozásodra sor kerül – ismerkedjünk meg velük.
Az édesapám 1912-ben született, az ő apja a Kolozsvári Egyetem sebész tanársegédje volt. A nagyapám 1905-ig dolgozott ott, utána Aknaszlatinán lett bányaterületi főorvos. A családi hagyomány szerint dédapám is orvos volt, és nem is tudom követni viszszamenőleg az orvosok sorát.

A Teleki családnév történelmi jelentőséggel bír hazánkban.
Nem a grófi ághoz tartozott a családunk. Őseim Csomakőrösről származnak. (Innen indult Kőrösi Csoma Sándor is az ismert útjára.) Apám egyszer elment ebbe a kis faluba, és még 17 Telekit számolhatott össze. Itt volt egyébként a frontvonala a mádéfalvi veszedelemnek. 1642-ben leégett a templom, és a családra vonatkozó korábbi iratok megsemmisültek. Apám Aknaszlatinán született, ahonnan 1921-ben repatriáltunk. A falu egyébként tartozott a Monarchiához, Csehszlovákiához, Romániához, a Szovjetunióhoz és Ukrajnához is.

A nagyapád hogyan folytatta Budapesten a pályáját?
A IX. kerületben lett tisztiorvos, 1936-ban ment nyugdíjba. Apámat 1938-ban avatták orvossá. Az István Kórház belgyógyászatára került, ahol *Perl Tibor* volt a főnöke. Egy évig nőgyógyászként is tevékenykedett.

Végül nem a belgyógyászatot vagy a nőgyógyászatot választotta, hanem tüdőgyógyász lett.
1946-ban őt – édesanyámmal együtt – eltávolították az István Kórházból. Apám a háború idején sok zsidót bújtatott és mentett meg, akik a harcok után piedesztálra akarták állítani. Tolták előre a szekerét, de az volt a feltétel, hogy be kellett lépni a pártba. Ez távol állt

tőle. Így kerültek a szüleim Dunaföldvárra magánorvosnak. Valahonnan valaki rájuk hagyott egy Siemens golyót, amivel tudtak röntgenezni. Egyik napról a másikra éltek.

Meddig laktatok – hisz' Te ott születtél – Dunaföldváron, és hol folytatták a szüleid a pályafutásukat?
1949-ben anyám megpályázta a Mosdósi Szanatóriumban hirdetett állást. Itt, az egykori Pallavicini-kastélyban szegény tbc-s gyermekek szanatóriumát alakították ki. Anyám lett a vezető, apám pedig a beosztott. Akkoriban vált elérhetővé a streptomycin, amivel meningitis tuberculosás gyerekeket is tudtak gyógyítani.

Milyen emlékeid maradtak Mosdósról?
Aranyos falucska volt. A kastély a parkkal együtt biztosította a gyógyulás feltételeit. Néhány száz méterre a szanatóriumtól, a szántóföld közepén egy kisebb Pallavicini-kastély állt, abban lakásokat alakítottak ki. Mi is ott laktunk. Akkoriban, ha egy családban a gyermek tbc-s lett, őt kiemelték, és így kerültek a gyermekek Mosdósra.

Ti nem fertőződtetek meg?
Nem. Anyám tbc-s volt, de még gyermekkorában fertőződött meg a két testvérével együtt. A nővére 13 évesen bele is halt a betegségbe.

Édesapád mit csinált a gyerekek között?
Anyám volt a képzettebb orvos, korábbi főnökei jobbak voltak, mint apáméi, aki viszont gyakorlatiasabb ember volt. Az ő feladata volt a mindennapi élet ügyintézése.

Ejtsünk néhány szót édesanyád pályájának indulásáról is.
Az ő szülei tanítók voltak. A nagyapám igazgató tanító volt Pocsajban, ahol édesanyám is született.

Miért mentetek el Mosdósról?
Sok konfliktusa volt a szüleimnek a helyi pedagógussal, és anyám a megyei főorvossal sem jött ki. Ő volt *Zsoldos Sándor*, akiből 1953-ban egészségügyi miniszter lett. Ez a békétlenség vezetett oda, hogy 1953-ban feladták, és elmentek Ajkára, ahol akkor nyitották meg az új tüdőgondozót. Biztató fizetést kaptak, mindketten 3000 forintot, ami akkor nagyon nagy pénznek számított. Apám volt az ajkai tüdőgondozó első orvosa. Ottlététől kezdve sokat tanult, járt szakvizsga előkészítőre. Anyám gyengélkedett, sokat betegeskedett, végül is úgy döntöttek, hogy 1957-ben apám megpályázza az esztergomi tüdőgondozót. A pályázatot meg is nyerte. Esztergomban anyám a megyét járta, kinevezték gyermek tbc-s főorvosnak.

Emlékszem az elődömre, *Mohos* főorvosra, akivel először egy sötét röntgenhelyiségben találkoztam. Ült a zöld képernyő előtt egy piros szemüvegben, és éppen egy átvilágításhoz alkalmazkodott.
Apám is ezt csinálta. Volt olyan nap, amikor száz embert világított át, és az az igazság, hogy az ólomköténytsem vette fel mindig. A sugárterhelésnek harminc évvel később meg is lett a következménye. A hetvenes éveinek közepére kiderült – és ebben nekem is szerepem volt –, hogy az osteoporosis kombinálódott osteomalatiával. Eltört kilenc csigolyája, és fekvő helyzetben mindkét combnyaka. *Hermann* főorvos operálta a combnyakát, én meg a bokáját és a törött csuklóját. Hihetetlen számú törései voltak. Nagy adagban D-vitamint adtam neki, és annyira sikerült a felépülése, hogy járóképes lett, és még három évet élt.

Úgy tudom, hogy ő nemcsak a tüdőgondozót, hanem a tüdőosztályt is vezette Esztergomban.
1964-ben *Szigeti* főorvos nyugdíjba ment, és apám lett az utódja 1968-ig. Nagyon szerette ezt a munkát, ez volt életének a fénypontja. A belgyógyászatról sokan jöttek hozzá tanulni. Ő tanította meg a fiatalokat a mellkascsapolásra. Sok légmellet is készített, amit akkoriban abban a hitben alkalmaztak, hogy ezzel pihentetik a tüdőt, és segítik a gyógyulást. Jó kapcsolatai voltak a Korányival, főleg *Kerényi Imre* főorvos úrral, aki mellkassebész volt, de *Kulka Frigyesnek* is küldött betegeket műtétre Szegedre.

Ilyen családi előzményekkel nem lehetett kétséges, hogy orvos leszel, de miért nem a tüdőgyógyászatot választottad?
1972-ben végeztem. Először azt gondoltam, hogy nőgyógyász vagy urológus leszek. *Mátyus* főorvos úr, a sebészet osztályvezetője a szüleimnél volt vendégségben, és a beszélgetés kapcsán ő ajánlotta fel, hogy szívesen látna az osztályán. *Pénzes Istvánnal* és *Tőrös Péterrel* történt találkozás után megerősödött a hitem, hogy jól döntöttem, amikor pozitív választ adtam *Mátyus Lajosnak*.

Megszerezted a sebész szakvizsgát, de nem maradtál sebész.
1977 januárjában szakvizsgáztam *Littmann* professzornál, aki *Mátyus Lajos* korábbi főnöke volt. A sebészet számomra nagy élményt jelentett, szívesen csináltam. *Pénzes István* távozása után személyi feszültség keletkezett az osztályon, ezért 1979-ben örömmel fogadtam el azt a lehetőséget, hogy átmenjek a *Hermann Károly* által kialakított traumatológiai részlegre.

Milyen volt a kapcsolatod egykori kollégáddal, a közelmúltban elhunyt, mindenki által tisztelt *Pénzes* professzorral?
Nem tartottunk szoros kapcsolatot, de ha találkoztunk, örültünk egymásnak. Mindig is megbecsültük egymást. Amit ő művelt, azt kevesen csinálták volna utána. Akkoriban háromévente adtak az embernek útlevelet, és ő képes volt ezt arra felhasználni, hogy Németországban, *Csernohorszky Vilmos* segítségével, a heidelbergi egyetem egyik intenzív osztályán 30 napon át folyamatosan ügyeljen, és ott szívja magába a tudást. Hozott haza sok Fresenius füzetet, aminek egy részét én fordítottam le neki, mert akkor még nem volt olyan alapos a német tudása.

Néhány év traumatológiai munka után nekivágtál a világnak, és meg sem álltál Líbiáig.
A minisztériumban tárt karokkal fogadtak, és – bár sok bonyodalom után – 1981 májusában kijutottunk Líbiába. Fantasztikus élmény volt találkozni a két világrendszerrel. A 2727-es Amerikai Kórházban dolgoztam, de megismerkedtem franciákkal, angolokkal és oroszokkal is.
A világban akkoriban számos érdekes dolog történt. Érkezésünk után néhány hónappal Egyiptomban megölték Szadat elnököt. Diszszonáns érzés volt látni, ahogy ennek kapcsán az utcán mindenki ujjongott. A Szurti-öbölben

– Szurt városa *Moammer Kadhafi* szülőhelye volt – megjelent egy amerikai anyahajó. 1982-ben tört ki a falklandi háború. Az eseményeket pontosan tudtam követni, mert rendszeresen megvehettem a The Times-ot és a Newsweek-et. Ott olvashattam *Robert Kennedy* visszaemlékezéseit az 1962-es kubai rakétaválságról. Óriási élmény volt, hogy mindehhez hozzájutottunk.
Az oroszok nem tartottak senkivel kapcsolatot. A lakásunktól hét kilométerre volt a bevásárlóközpont, és az orosz asszonyok, akik a közeli épületben laktak, a 45 fokos hőségben rendszeresen a homokban gyalogolva mentek bevásárolni. Többször felajánlottam nekik, hogy üljenek be a kocsimba, de egyszer sem fogadták el ezt az invitálást.

Szakmai tapasztalatokat is bőven szerezhettél.
Két olyan kollégával is dolgozhattam, akitől rengeteget tanultam. Mégis sokszor előfordult, hogy egyedül maradtam, és olyan dolgokat kellett megoldanom, amiket még sohasem csináltam. Egyszer egy C-100-30-as katonai repülőgéppel egyszerre hoztak 50 lőtt sebesültet, amire ketten voltunk orvosok. Az egyikünk osztályozott, a másikunk operált, aztán cseréltünk.

A számos líbiai élményed közül egyet oszszál meg velünk!
Egy alkalommal konzíliumba kellett mennem, és oda is C-100-30-as géppel vittek. Ebbe a repülőgépbe belefér 300 ember és három tank. Négyen utaztunk, a pilóta, a másodpilóta, én, meg még egy ember, aki mindig a teát hozta.

Hazajöveteled után választanod kellett, hogy traumatológia vagy ortopédia szakvizsgát teszel.
Mérlegeltem, és úgy döntöttem – és ezzel *Mátyus Lajos* is egyetértett –, hogy ortopéd szakvizsgát teszek. *Riskó* professzornál kellett eltöltenem fél évet. Egyszer egy bemosakodás alkalmával megemlítettem neki, hogy még Líbiában olvastam a dolgozatát, melyben az extrapulmonális tbc sebészi kezeléséről írt 1964-ben. Hihetetlenül megnőtt az ázsióm a szemében.

Jelenleg is ortopédiával foglalkozol. Hány éve is?
1985-ben szakvizsgáztam, tehát több mint 35 éve. Rengeteg dongalábú gyerek volt a pályakezdésemkor Esztergomban, főleg a cigánytelepen. Mindegyiket megoperáltam. Ma is van olyan páciensem, aki Németországból felhív, ha valamilyen problémája van. Pályafutásom során közel 15 ezer műtétet végeztem.

Volt köztük számodra emlékezetes műtét?
Sok ilyen volt. Hadd emlékezzek meg egyről. Maga a beavatkozás nem volt nagy dolog, csak az ötletre vagyok büszke. Egy gangrénás láb miatt az érsebészek bypass műtétet végeztek, de a beteg sarka fekete maradt. Kivettem a sarokcsontját, és így az ép bőrszéleket össze tudtam hozni. Előadtam az esetet több kongresszuson, és azóta is jönnek kérdések, hogy mi van a legújabb kutatásaimmal. A beteg egyébként hét évig ortopéd cipővel használta a lábát.

Líbiai utad volt az első külföldi utazásod?
Nem. 1979-ben apám Wartburgjával voltam Angliában. Egy hónapig szegény magyar turistaként élve, felmentünk egészen York-ig. 11 ezer kilométert utaztunk, nagy élmény volt.

Melyik utad volt a legérdekesebb?
Egy cég jóvoltából 1999-ben eljutottam Sydneybe, az Ortopéd és Traumatológiai Társaság Világkongresszusára. Visszafelé Bangkokban kiszálltam, és 10 napot utazgattam az országban, majd a görög Olympic Airlines Airbus 340-es gépével indultam vissza. Útközben szóltak a légiutas-kísérők, hogy orvost keresnek. Egy izraeli fiatalember lett rosszul, és 25-ös pulzussal igen rossz állapotban volt. Nekem semmi gyógyszerem nem volt. A kapitány behívott a pilótafülkébe, ahol szédületes látvány

fogadott. A sok műszer között négy ember beszélgetett. Azt mondtam a kapitánynak, hogy le kell szállni, mert a beteg meg fog halni. A pilóta próbálkozott néhány arab repülőtérrel, de nem fogadtak minket. Végig a beteg mellett maradtam, bár nitrát adásán kívül nem sokat tehettem. A sztori úgy végződött, hogy mire eljutottunk Athénba, a beteg jobban lett. Külön köszönő levelet kaptam a görög légitársaságtól, pedig nem sokat tehettem.

Merre kóboroltál még a világban?
1999 novemberében Izraelben jártunk, 2000-ben Mexikóban, 2001-ben Marokkóban. Ezt követően a feleségem súlyos betegségen esett át, és azzal biztattam, hogy ha meggyógyul, akkor elmegyünk valahová. Így jutottunk el Jordániába és Szíriába, ahol ötezer éves kultúrát tekinthettünk meg. Szíria akkor még gyönyörű ország volt.

Mi van még a bakancslistádon?
Oroszországban, Norvégiában és Finnországban még nem jártam. Voltam viszont Izlandon, az Egyesült Államokba háromszor látogattam el. Dél-Amerikában pedig hatszor voltam.

Ennyi országban sok emberrel kellett kommunikálni. Adódik az angol, de milyen más nyelveken tudod még megértetni magad?
Az angolon és a francián kívül a spanyollal is megismerkedtem annyira, hogy elboldogultam vele. Dél-Amerikában az ottani spanyolt könnyebb megérteni, mert nem „pöszéznek" és nem hadarnak. Líbiában konyhanyelven arabul is megtanultam. Az orosz sem okoz problémát. A némettel még középiskolás koromban ismerkedtem meg. Lipcsébe jelentkeztem egyetemre, ahova fel is vettek, de végül ott nem indult el a képzés, így Debrecenben kezdtem el az orvosi egyetemet.

A szakirodalmon kívül mennyire van időd az olvasásra? Mit olvastál utoljára?
Bill Bryson az egyik kedvenc íróm. Amerikai, de Angliában él. Olyan szellemességgel ír, ami mindig megragad. A „Majdnem minden rövid története" címmel megjelent első könyvét még angolul olvastam, de „A test" már magyarul is megjelent, ezt olvastam legutóbb.

Akik ismernek, tudják rólad, hogy a zene is közel áll a szívedhez.
A szüleim szerették a zenét, de csak felületesen. Egy rokonomról maradt rám egy 1862-es kiadású album, ami *Beethoven* összes szonátáját tartalmazza. Úgy érzem, ezeken a kottákon még 10 évet kell dolgoznom, de rendszeresen, mindennap leülök a zongorához.

Te nemcsak szavakban hirdeted a sport fontosságát, de magad is űzöd azt.
Most már csak úszom. Minden héten egy-két alkalommal ellátogatok az uszodába. A kerékpározással már felhagytam.

Hogyan vészelted át eddig a járványt?
Engem nem ijesztett meg a vírus, bár elméletileg meg lehet ijedni tőle rendesen, különösen az én koromban. Eléggé fatalista vagyok. Nem félek semmiféle betegségtől, de betartom a szabályokat.

Utódaid közül van-e valaki, aki folytatja hivatásodat?
Három gyermekem van: két lányom és egy fiam. Az idősebbik lányom jogász, Brüsszelben él. Két lányuk közül az egyik állatorvos akar lenni. Mivel a legjobb állatorvosi egyetem a flamandoké, megtanult flamandul is. Öt unokám van, akik nem ragadnak le a számítógépek előtt, mindegyik szorgalmas, sokat olvas.

— ♦♦♦ —

Ezután még hosszan beszélgettem *Teleki Balázs* főorvossal az otthonában. A beszélgetés után leült a zongorához. Elnéztem a kezét, ami holnap szikét fog majd, de most csodálatos dallamokat varázsolt elő. ■

Dr. Osvai László